

som overvintrer, er tilpasset å skulle tåle ganske lave temperaturer, kan langvarig sprengkulde føre til at det blir produsert færre larver. Effekten av lave temperaturer kan ofte observeres ved at det går et skarpt skille mellom angrepet og frisk skog et stykke opp i fjellsiden.

Nå må det jo sies at betegnelsen «skade» i denne sammenheng bør brukes med forsiktighet. Trær som blir svekket av angrepene og kanskje faller som offer for høststormene, gir plass for nye, friske individer. Fra menneskets synsvinkel kan nok målerne fortone seg som skadedyr, men de har faktisk en viktig funksjon i skogens foryngelsesprosess.

Har du møtt boltiten?

Av KARL H. BROX

Av alle fjellets fugler er trolig heiloen den som fotturister flest kjenner best. Midtsommers kan dens mollstemte fløyt høres over heiene bokstavelig talt fra hytte til hytte. Vet man ikke bedre kan det virke som om den samme fuglen forfølger vandreren der han går fra morgen til kveld, men slik er det likevel naturligvis ikke. Etter hvert som vandreren går gjennom revir etter revir overtar hele tiden nye engstelige heilopar varslingen «Tlyyy», lyder det stadig vekk bortetter myr og rabber, mens fuglen selv enten sitter stille på en tue eller småløper foran den eller de som kommer gående. Kommer man for nære rede eller unger kan den spille både syk og skadet for å lokke fredsforstyrrelsen vekk. Heilopar som har slått seg ned i nærheten av de mest beferdede turistrutene kan på denne måten ha full sjau det meste av dagen med å gi uttrykk for stadig bekymring for egg eller unger.

Heiloens tilholdssted er fjellviddene i bjørke- og vierregionen. Best liker den seg på snaue og ikke altfor fuktige heier med litt gress, vier og lyng, men den finnes også opp i lavregionen. Der overtar imidlertid en nær slektning av heiloen, nemlig boltiten, som nok også mange fjellvandrere, men slett ikke alle, har stiftet bekjentskap med.

Med sine 24 cm er boltiten litt mindre enn heiloen, og omlag på størrelse med en gråtrost. Den er lett å kjenne igjen, både på utseendet og ved at den på redeplassen er meget lite sky. Issen er svartaktig med hvite flekker eller spetter, og fra nebbroten går på begge sider av hodet en markert hvit stripe i en bue over øyet og ned i nakken, slik at den danner en tydelig V når man ser fuglen bakfra. Ryggen er gråbrunflekkt og brystet grått øverst og rødbrunt lenger ned, delt med en tydelig hvit stripe. Bena er grønnngule. Har man først boltiten foran seg, tror jeg det er vanskelig å ta feil, ikke minst om man møter den ved redet, der den som nevnt er svært tillitsfull. Ja, den er faktisk så tillitsfull at man kan få den til å ruge i hånden(!), uten at jeg med dette vil anbefale alle og enhver til å forsøke å få den til.

Boltiten er lett å kjenne igjen når en møter den i fjellet.

JON ØSTENG HOV

Hvis man kommer over et boltitrede og kommer for nær, slik at den rugende fuglen skremmes av, vil den først forsøke å lokke inntrengeren vekk ved å spille syk eller skadet. Dersom man imidlertid ikke «lar seg narre», men istedet setter seg rolig ned ved redet, vil fuglen som oftest snart falle til ro og komme tilbake til redet. Det er særlig i tiden omkring klekkingen at man forholdsvis lett kan få boltiten til å ruge i hånden, dersom man plasserer eggene eller de nyklekte ungene der mens fuglen er borte, men det finnes også individer som er mer skeptiske og ikke så lett lar seg lure til å være med på leken. De som er «tamme» kan på den annen side være det i nesten utrolig grad — professor Svein Haftorn forteller f.eks. om en boltit på Dovrefjell som lot seg løfte i været mens den fortsatte å ruge i hånden! Denne tillitsfullheten, som er medfødt og altså ikke læres gjennom en tilvenning til menneskelig tilstedeværelse, er forøvrig muligens også bakgrunnen for boltitens latinske navn, som er *eudromias morinellus*. Eudromias betyr kort og godt «løper» mens morinellus muligens er avledet av moror, som betyr «dumrian». Og særlig «lur» kan man jo ikke akkurat si at fuglens oppførsel er, selv om den altså er rent instinktiv og ikke har med vett og forstand å gjøre.

Det er ellers ennå mange uløste spørsmål omkring boltitens forplantningsbiologi som gjør denne fuglen til et ganske interessant objekt for fugleinteresserte. Ifølge tradisjonell fuglelitteratur er nemlig hannen alene om både ruging og ungepass, mens hunnen forsvinner så snart eggene er lagt. Hvor de drar, om de f.eks. forlater fjellet, er såvidt vites ennå ikke klarlagt, men enkelte observasjoner kan tyde på at de trekker ut til kysten eller endog sørover ut av landet. Hunner av boltit er i hvert fall observert på Jæren allerede i juli måned. Nyere undersøkelser tyder imidlertid på at også hunnene kan delta i rugingen i hvert fall i noen dager etter at siste egg er lagt, og ifølge en finsk forsker ruget både hannen og hunnen ennå begge to på et kull som var iferd med å klekkes. Ved andre observasjoner av to voksne fugler omkring utklekte unger kan det godt være at det har dreid seg om to hanner — det er i hvert fall mer enn nok å gå løs på for den som vil finne ut mer om disse spørsmålene.

Boltiten er mer eller mindre vanlig i alle norske fjellstrøk, også i Trøndelag og i TTs fjell. Men man må altså høyt til vær for å treffe den — lavregionen eller den mellomalpine sonen, som preges av meget kortvokst og karrig vegetasjon, er boltitens rike. Her lever den av insekter og andre småkryp som tross alt finnes så høyt til fjells, men også av litt plantekost. Og i denne forblåste delen av fjellet finner den også plass for redet, som som oftest legges på et høydeplatå eller i hvert fall i terreng som ikke er særlig kupert, men gjerne innimellom steiner og den vegetasjon som finnes. Selve redet er en grop i bakken, som ofte fores med reinlav, tørre strå eller også visne blader. Eggene, som oftest tre i tallet, legges som regel i første halvdel av juni, men senere egglegging forekommer også ikke så sjelden.

Selv om boltiten finnes både i Trollheimen og i Sylene, så er den på langt nær så tallrik som sin slektning heiloen. I en oversikt over fuglefaunaen i Trollheimen fra 1969 oppgir Rolf Langvatn og Arne Moksnes at boltiten finnes spredt og fåtallig i hekketiden, og i en rapport om fuglefaunaen i Nedalsområdet fra 1972 skriver Arne Moksnes at boltiten forekommer tallrikt. Å bli kjent med denne meget pene og morsomme fuglen skulle derfor ikke være så vanskelig, selv om det nok krever litt leting og ikke så rent lite loddrett marsj for å finne den. At et møte med boltiten er verd strevet vil nok imidlertid de fleste være enig i...